

JURNAL

HEPTPƏ PEŞHÎNDIPEA ŞITINŢE LORƏ NATƏRAJE ŞI ESAKTE, ÎN TOATE KLASEJE.

BCU·Cluj / Centr. Pedagog. University Library Cluj
de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 17.

(Anşlă aľ dsoilea)

Бскрениі

Maiş 1, 1857.

Копирдеца. Статэриле пасеріорѣ. Пештеле ськреторѣ Ііена понларѣ.

Statэриле пасеріорѣ.

Къ китѣ стѣдиетѣ май вѣно натэра анима-
лелорѣ, къ алітѣ пеікретіицетѣ май тѣлѣ къ
пасеріле сінтѣ поциі іп регнѣлѣ анімалѣ, къ еле
петрекѣ о віацѣ неатірнатѣ, сьвѣлімѣ, поелікѣ кеарѣ
ші романікѣ, п.ііпѣ де авентэре ші де емо-
ціоні, віаца лорѣ фіндѣ тотѣ д'асна амеріицѣлѣ.

Воіажоріі мергіндѣ іп пѣдэріле Америкей
ші есамініндѣ аколо, мѣсэріле де сірспітате каре
аѣ лѣатѣ пенэмероаселе чете де пасері че трескѣ
аколо, с'аѣ конвінсѣ къ пасэреа араѣ іп дес-
волтареа ачесторѣ мѣсэрі, знѣ градѣ де інцелен-
чизне тѣлѣ май сьперіорѣ де китѣ вешнѣлѣ сѣѣ
омѣ. Къчї тоате лѣкрѣріле омѣлѣ сѣлѣатікѣ д'а-
коло, аѣ скопѣ нѣмай атакэрі ші де дестрѣкціоні.
Індіанѣлѣ а нѣскочїтѣ нѣмай къцїтѣ ші дрѣгѣлѣ сѣѣ

де оморіре ші нїмічїре, пе кіндѣ лѣкрѣріле па-
серіорѣ д'аколо сінтѣ іолосїтаре, констрѣктивѣ
ші організѣтаре; пасэреа 'ші фаче къѣлѣлѣ, Ін-
діанѣлѣ нѣ е іп старе а'ші клѣді о асемenea
локзїицѣ.

Дар іп рапорѣлѣ кълѣдрей, кѣрѣценіей ші
срѣтѣсенеї, къѣлѣлѣ пасеріорѣ е тѣлѣ май пре-
серавілѣ локзїицей Індіанѣлѣ ші май къ сеатѣ
а колївей Негрѣлѣї (Аранѣлѣї) дїн Африка, а къ-
рсіа локзїицѣ нѣ е алѣ нїмікѣ де китѣ о гаврѣ
спїтѣ.

Аранѣлѣ (негрѣлѣ), п'а дескоперїтѣ інкѣ
зша пїпѣ акѣмѣ. Каса лѣї рѣміне дескїсѣ зїкоа
ші поаптеа пѣне тѣрѣчїні ла інтраеа еї. Дар
ші пасереа нѣ шїе іп че модѣ сѣ інкїзѣ къї-

блж еї, кѣчї нїчї пасереа н'а инвенталѣ зша, кѣмѣ дар о сѣ апере кѣблж еї? Еатѣ кѣмѣ! Пасереа фаче интрапеа кѣблжї фопте стрїмтѣ шї кѣрватѣ (инкѣркатѣ). Кїндѣ аледе де кѣбѣ го-личїзнаеа вр'знї арборѣ, атнчї стрїмтореазѣ интрапеа прїнтр'знѣ фелѣ де клѣдїпе кѣ зїдѣ. Сїнтѣ шї мѣлте спедѣ де пасерї каре 'шї клѣдескѣ знѣ кѣбѣ кѣ дѣоє камере, зша индѣрѣтѣ шї алта инпайнте, їн чеа д'їндѣрѣтѣ клочеште мѣма, пе кїндѣ їн чеа д'їнаїнте шедѣе маскѣл пѣзїндѣ ка сѣ нѣ интре вр'знѣ стрейнѣ аколо.

De kїuї inemїchї are пасереа сѣ се teamѣ! De шернї, маїмѣде, невестїчї, де омѣ шї кеарѣ де алте пасерї! Кѣчї шї їн неамѣл пасерїлорѣ сїнтѣ хоцї, тїлхарї шї фѣкторї де рѣѣ. Дар де мѣлте орї се адѣнѣ вевїнї пасерїлорѣ славе шї атакате, гонескѣ пе зѣрпаторѣ шї пестаторнїческѣ пе деспоїатѣл їн posesїзнеа са лецїїмѣ. Се зїче, кѣ сїнтѣ знѣ фелѣ де чїорї, каре аѣ знѣ сїмїїмїнтѣ де дрентате їнкѣ маї прозѣнїатѣ; кѣчї кїндѣ вѣдѣ кѣ о переке де тїнерї аѣ фѣратѣ чева дїн кѣбѣрїле алтора матерїї ка сѣ шї аранѣеде кѣблжѣ лорѣ, атнчї с'адѣнѣ шї спаргѣ каса хоцїлорѣ, дѣрѣмїндѣ'о де сѣсѣ нїлѣ жосѣ.

Оаре нѣ vedemѣ їн ачестѣ актѣ, ка сѣ зї-чемѣ аша, знѣ сїмїїмїнтѣ де дрентате шї де sanktїtateа пропїетѣдїе?

Дар прїн че модѣ, пасерїле аѣ реалїзатѣ гаранїеа ачестїї дрентѣ комѣнѣ?

Аїчї с'а презентатѣ дѣоє модѣрї. Чеа д'їн-тїїѣ ера формареа соцїетѣцїлорѣ, organizareа знїї гѣвернѣ централѣ, каре сѣ формезе центрѣлѣ пѣ-тереї соцїале шї прїн зпїреа челорѣ дебїле сѣ констїтѣе о фордѣ де апѣраре нентрѣ тогї. Мо-дѣлѣ алѣ дѣоїлеа ера а клѣдї нїште локїнїде їн аерѣ интре черѣ шї пѣмїнтѣ, неапропїабїле де нїчї знѣ фѣкторѣ де рѣѣ каре, прїн грестатеа лїї, рѣмїнѣ лїнїтѣ де пѣмїнтѣ шї нѣ поате сѣ се сѣе їн аерѣ. О асемenea четате аерїанѣ а вї-satѣ *Aristophanu* нентрѣ оаменї; нентрѣ ної, аѣ рѣмасѣ знѣ вїсѣ, о fantasie; дар пасерїле аѣ реалїзатѣ ачестѣ шїмерѣ їмпосібїлѣ нентрѣ оа-менї.

Сѣ vedemѣ акѣмѣ кѣмѣ аѣ реалїзатѣ ачесте дѣоє идеї де апѣраре шї де сїгѣр-нїцѣ.

Пасерїле аѣ фондатѣл интре дїнседе о старе соцїалѣ, к'знѣ гѣвернѣ централѣ шї кѣ о фордѣ пѣблїкѣ. Ынокмаї кѣмѣ маїмѣдеде аѣ знѣ реѣе,

асемenea аѣ шї мѣлте дїнтре пасерї знѣ реѣе саѣ Дѣктѣ, каре ле дѣче знде аѣ тревзїнїцѣ. Мѣл-те дїн пасерїле пѣмїте мїрмїкофадѣ (мїнкѣтоаре де фѣрнїчї) шї челе де paradїсѣ аѣ знѣ реѣе. Este о пасерѣ мїкѣ пѣмїтѣ Tyranї, сїїндѣ-кѣ е фопте їндѣрѣснеадѣ шї прїн кѣрпїлѣ еї протедѣ кеарѣ спедѣ де пасерї маї марї шї маї пѣдїнѣ кѣрпїоасе. Де ачееа мѣлте спедѣ дїн пасерї алерѣ пе мїкѣлѣ Tyranї, дрентѣ шѣфѣлѣ саѣ кѣ-петенїа лорѣ шї лѣ зрмеазѣ знде мерѣе. Се зїче кѣ кеарѣ шїоїмѣлѣ новїлѣ (falco nisus) каре е атїлѣ де темѣтѣ їн лѣмеа пасерїлорѣ, кѣ елѣ кеарѣ, се араѣѣ ѣенеросѣ кѣтре famїлїї де пасерї дебїле, каре їнвокѣ протекїїзнеа лїї, вїїндѣ сѣ се амезе їмпрецїзрѣлѣ кѣблжї лїї.

Дар соцїетатеа чеа маї натѣралѣ шї чеа маї сїгѣрѣ, нѣ е интр'знѣ дебїлѣ шї знѣ фор-те, чї интрѣ дої екѣалї; астѣ-фелѣ де соцїетѣцї гѣсїмѣ мѣлте їн класа пасерїлорѣ. Стрѣлѣ шї мѣлте алтеле formeзѣ соцїетѣцї перманенте (нен-трѣ тотѣ д'азна); алтеле formeзѣ соцїетѣцї пѣмаї нентрѣ знѣ сконѣ детерпїнатѣ прекѣмѣ, а фаче кѣ-лѣлорїа лорѣ мїгрѣтоаре че о факѣ їн тогї анїї. Тоатѣ лѣмеа шїїе де пенѣвїїка соцїалѣ а бер-зелорѣ шї а кокорїлорѣ шї кеарѣ тактїка лорѣ фрѣмоасѣ, прїн каре о чѣатѣ де ачесте пасерї, се апарѣ їн контра знїї атакѣ. Дар сїнтѣ шї алте пасерї мїчї каре трѣескѣ їн клїме фопте калде, знде натѣра а продѣсѣ ненѣмерабїле феа-ре сїнѣпероасе шї пенїлїї венїнате. Ачесте па-серї 'шї факѣ кѣбѣрїле лорѣ, знѣ лїнѣгѣ алѣ, те-мїндѣ-се а се депѣрѣта зша де алта, ка сѣ нѣ дебїе прادا ачесторѣ їнгрозїтоаре.

Este маї кѣ seamѣ їн Африка, о спедѣ де пасерї пѣмїте *Republicanus* (Republican), каре интр'адѣвѣрѣ 'шї клѣдеште о четате їн аерѣ. D. *Patterson* шї пе зрмѣ D. *Lavillant*, аѣ дескрїсѣ ачестѣ четате аерїанѣ. Еатѣ че зїкѣ еї: 'їм-прецїзрѣлѣ знїї арборѣ, каре аре знѣ трѣнкїѣ форте, ачесте пасерї лїпескѣ ла о їнѣлїїме їн-семнатѣ, знѣ фелѣ де аконерїшѣ каре seamѣнѣ кѣ о змѣрелѣ маре кїндѣ е їнтїнсѣ. Ачестѣ аконерїшѣ е атїлѣ де маре їн кїтѣ тревѣе сѣ'лѣ поарте маї мѣлїї оаменї, кїндѣ ворѣ сѣ'лѣ транс-поарте. D. *Lavillant*, а врѣтѣ сѣ'лѣ спаргѣ шї а тревзїтѣ сѣ'лѣ таїе к'знѣ топорѣ, атнчї авѣ-звїтѣ кѣ е комѣсѣсѣ д'о масѣ таре фѣкѣтѣ де нїште ерѣврї мѣїате, лїнїте вїне зша де алта шї

ne vpmъ zskate. Acestă akoperișă este impermiabilă (pențrpnztoră) pențră ana de ploi. În marșinea saș periferia de josă a acestăi akoperișă, se află kăibărie acestoră paseră năse într'o linie çirkălară, șna lîngă alta ka o faldă potăndă, formîndă șnă felă de kolonie saș repăblîkă supăjînîț sbe șmera acestăi akoperișă saș pavilonă. Çentpărlă pavilonărlă nă o lokșită, çi serbă drentă penkîț de adăpare komănt.

« Fie-kare kăibă are 3, 4 dolăpă în diametră, înșă fiîndă-kă sîntă năse prea desă șns lîngă altă, de ațea să pare kă marșinea pavilonărlă este nămaî șnă kăibă mi într'adevără șnă kăibă d'altă nă o desnpărită de kîță printp'șnă perete șăgăire, în kare esîț o gășă de komănikățiune; în çenere kîte trelă kăibărie aș o intrare komănt. În pavilonărlă çe amă văzătă, zîçe D. Lavaillant, amă gătătă 320 kăibăpă saș çelăle, kare epă lokșite de 320 perekă, aderk de 640 paseră kare tptăiă șna kă alta în çea maî mare armonie mi înçelăçere. »

Eată la paseră realizate ideea rlă Aristofane, d'șnă opășă în aeră mi ideea rlă Cabet, d'șnă falanștoră ka o rezidenț komănt. Înșă păkată kă, kă toată adăparea loră în șocietate drentă apărare, aceste miçă paseră sîntă adese-ori esnăse a deveni prada altoră animale maî nășterniçe. Șnă inemikă maî nășină kărașosă poate să se șnerie kîndă înçene aceste 640 găpă să striço k'șnă glasă askăzîtă kîndă se aușonie çine-va de kolonia loră, dar șnă inemikă maî nășternikă mi kărașosă, prekămă șarpele Boa, nă se șnerie de aceste çinete mi kîndă atark o asemenea kolonie, façe akolo o mare devastațiune, maî kă seamă întră năi țineră kare nă șită inkă să șboare.

Oră kămă, este foarte interesantă a vedea învențiune çenială a acestoră paseră miçă, d'ăși façe șnă opășă în aeră șnre a șkăna de mășu inemikă tepestri.

Oare a fostă vre șnărlă din lektorăi noștri, în pozițiune d'a simță vr'o dată o șnaimă teribilă, kîndă s'a întimătată să se șite șășă într'șnă tpeșkă d'arboră golă mi a văzătă înșentpă în întșnerikă, șnă pentlă veninosă, șnă șarpe otrăvită, kare să se șite la dîșkă kă okă săi lăçitoră ka de lăçiferă mi çîindă găra deskăș, din kare ese o lîmă çe poartă otravă mi moarte?

Дақъ, зикă, а simțătă çine-va o asemenea șnaimă, o să înçелеарă kîț de țiribilă tpeșe să fie șnaima paserăloră kare lokșesă ne arboră în Afrîka mi în alte çpă tponîkale, șnde pentlăle veninate sîntă foarte nășeroașe, kîndă văđă șnă pentlă veninată șșîndă-se din goliçiune arborărlă mi atakîndă năi loră din kăibă kare, fiîndă țineră mi neavîndă apîni, niçă nă potă fșpă, çi devîň prada acestoră monștri mortăli?

Dar natpă a kreătă totă d'ășna pemediă lîngă perîkolă.

În çara șnde esîț șarpele krotărlă, a kăpăia mășkățpă este o moarte sigărlă, akolo krește mi çarbă Guaco, ne kare se çine krotăle mi nășîndă çine-va çarbă ațeașta ne mășkățpă krotăle, se pprelînde kă mășkățlă șkapă. Totă în aceste çpă, șnde se pășesă nășșmerăçîi șerpi, natpă a înçestpătă maî toate animalele kă instîkăte; șnre a se năzi de ațeșă inemikă aî fiîndăloră înșșleçite. Șnă fșșmosă instîkă de apărare, apătă șnre din paserăle çe tpeșkă ne înșșleçere Philippine mi întră kare este penșmită paserea nășmită *Loxia pensilis*.

Ațeste paseră mi ațeră planta de tpeștie, de șneçă nășmită *Bambus*, kare krește lîngă apă. Ne kanetăle pășpăloră șale orizontăle paserea atîpă fipe șăgăire de plante șșoapă ka să nă atîne pășpăle prea în josă. Paserea kănoaște gpeștăle kăibărlă săș mi nă gpeșente niçă odăț. De aceste fipe, pășerea lînește părtiçele de erăpă țapă, șna dăpă alfa, pîň kîndă formează șnă kăibă în forma șnă sakă. Ațeăștă lăkpare e foarte ostenitoare, kăçă e lăngă mi paserea e șită a lăkra șîndă în aeră țpă supăjînire. Dar înkă paserea ațeașta a ppiîmită din natpă păđpare mi kărașă, poate maî măłă de kîț omărlă, kare să glorîfiază kă e sigăra fiîngă înçestpătă kă kăalțpăi morale.

Kăibărlă ațeașta, kîndă e rata, ppezîntă forma șneî vășlăçe, aderk fiîndă atîpătată printp'șnă çîlîndpă lăngă mi îngăștă, ne fșndă lăpăită saș șnflăț ka o penă plîň, șnde se află askășe kîte dșoe găpă ne șnde întră paserea. Acestă çîlîndpă așșpăçe la o măpime de 12 pîň la 15 niçioare mi este atîpătată ne pășpăle arborărlă, șîndă ne măłăș așeî, kare le întinde nește apă. În kăibărlă eî, se află maî măłte desnpărităpă, ka niște odăi, din kare șna serbă mămeî

(клошка) unde ключете пѣи, не kindѣ partea бърбѣтаскѣ окъпѣ о алтѣ odae, unde se silen- ште prin kintechе neinchetate, a îndelchi mamei datoriale ei materne. Kite odatѣ se rѣseskѣ чинчи ми шase sѣte de asemenea кѣибрѣ аtѣpnate не знѣ singрѣрѣ арборѣ. Кѣибрѣле ачестea sѣntѣ ф- кѣте astѣ-felѣ, кѣ ничи знѣ inimikѣ нѣ poate in- тра инт'инселе; кѣчи pentрѣ анималеле теpestre, шерни ми алте pentlii sѣntѣ neaproniabile fiindѣ аtѣpnate in аерѣ, апоi ничи маимѣда каре се аг- удѣ вине не арборѣ, нѣ poate ажнѣде аколо fiindѣ-кѣ ramрѣле не кѣпѣiile кѣрора sѣntѣ аtѣpnate аче- ste кѣибрѣ, sѣntѣ foarte сѣвѣирѣ; de ачeea s'арѣ рѣне кѣ dѣnsa kindѣ арѣ черка а се агѣда не дѣн- селе. Dar ми pentрѣ пасерѣ, ачестѣ кѣибѣ este

neaproniabilѣ; кѣчи intrarea лѣ е foarte ингѣстѣ ми нѣ мерѣ дреантѣ чи кѣрватѣ. Astѣ-felѣ де- нѣлѣ ачесторѣ пасерѣ а нѣзкочитѣ о четате неак- чesibilѣ pentрѣ опѣ-че inimikѣ, маi сѣгѣрѣ poate ми de кѣлѣ Sevastopol ми алте четѣдѣ omenешѣ, (ѣкѣте кѣ о арѣ инѣenioасѣ *).

Алтѣ кѣибѣ алѣ знеi пасере ачѣме *Silvia Sutorius*, (seamѣнѣ кѣ нѣлѣчеле noastre), este asemenea foarte кѣрѣосѣ; адекѣ ea стрѣнѣ дѣн ear- ба unde креште бѣтѣбакѣ, нѣштѣ вѣкѣдѣ ничи de бѣт- бакѣ, лѣ ioарче фѣkindѣ-лѣ аѣе кѣ чѣокѣлѣ ми коасѣ кѣ dѣnsa foile, кѣ каре акоперѣ de ѣисрѣ импре- ѣисрѣ кѣибѣлѣ, ка сѣ нѣ fie вѣзѣтѣ de ничи знѣ inimikѣ. Еатѣ знеле admirabile лѣкрѣрѣле in- stiktive але пасерѣлорѣ!

*) Notѣ. Ne ресерѣмѣ pentрѣ алтѣ datѣ а vorси маi мѣлѣ despre instinctele анималелорѣ, totѣ de odatѣ rekomandѣмѣ лекторѣлорѣ чѣtreа знѣi зѣраѣиѣ despre viaѣа пасерѣлорѣ de D. Michelet din Paris.

Пеште сѣвѣрѣторѣ.

Пеште сѣвѣрѣторѣ! Че басме! Unde s'a вѣ- зѣлѣ знѣ крапѣ, знѣ шалѣ саѣ о шѣзкѣ сѣвѣрѣндѣ? Крѣдѣ кѣ ла пескарѣи поштѣри, нѣ s'a инѣмплатѣ astѣ-felѣ de minzne Dar мѣлте лѣкрѣрѣ sѣntѣ in натѣрѣ каре, инт'знѣ локѣ сѣ паре а флѣкрѣ imposibilѣ ми инт'алтѣ sѣntѣ faute ordinaire, ком- sne ми кѣnosкѣте тѣлорѣ. Знѣ реѣе de Siam in Indostan, unde апа нѣ инѣиѣдѣ ничи odatѣ, а хотѣрѣитѣ кѣ нѣ се poate ка апа сѣ devie вр'о datѣ пеатрѣ ми кѣ Ехронеенѣи sѣntѣ minchinomi kindѣ zikѣ кѣ, in цара лорѣ, апа инѣиѣдѣ ми devine kite odatѣ tape ка пиатра. Пескарѣи поштѣри не- врѣндѣ сѣ креазѣ кѣ sѣntѣ ми пештѣи сѣвѣрѣторѣ, seamѣнѣ мѣлѣ кѣ ачестѣ реѣе de Siam. Dar noi, каре нѣ воимѣ сѣ авѣмѣ оноареа d'a семѣ- на знѣи реѣе de Siam, сѣ крѣдемѣ преа вине in existenѣа пештѣлорѣ сѣвѣрѣторѣ, ба инкѣ сѣ шѣимѣ кѣ esistѣ trei-zeci ми натрѣ sneѣе de пештѣи сѣвѣрѣторѣ, каре трѣескѣ in diferite нѣтрѣ але пѣминѣлѣи.

in жосѣ, нотѣтоареле pentлѣи (pectorale) sѣntѣ late ми medѣ foarte сѣсѣ лѣнгѣ капѣ, кѣчи аче- ste нотѣтоаре sѣntѣ d'o лѣнѣime estrapordinарѣ ми мѣжлоческѣ факѣлѣтеа пештелѣи d'a сѣвѣра, fiindѣ-кѣ иi серѣвѣ а зшѣра грѣстатеа са in аерѣ, ка сѣ поатѣ рѣmine сѣсѣ ми сѣ нѣ казѣ жосѣ. Ачестѣ интокмѣре о рѣsimѣ ми ла мѣлте але анимале те- pestre, кѣрора натѣра а акордатѣ favoarea d'a сѣвѣра, саѣ а се цѣне мѣкарѣ кѣлѣ-ва timpѣ in аерѣ. Toate ачесте анимале аѣ знѣ felѣ de пеле каре ле серѣвѣ ка знѣ парашѣтѣ (parachute). Кѣ кѣлѣ е маi mare, кѣ алѣиѣ зшѣреазѣ маi мѣлѣ грѣстатеа корпѣлѣи ми инлеснеше цѣнереа лѣи сѣсѣ in аерѣ. Astѣ-felѣиѣ рѣsimѣ веверѣце зѣвѣрѣ- тоаре, лѣлѣчѣи сѣвѣрѣторѣ ш. ч. л. Totѣ пештеле seamѣнѣ к'знѣ skѣмѣрѣиѣ mare, авѣндѣ solѣи marѣ potѣnzѣи ми сѣвѣирѣ каре лесне kadѣ. Мѣлѣи дѣн зоолоѣистѣи аѣ нѣсѣ ачестѣ пеште интѣре шѣиѣчи кѣ каре seamѣнѣ ми мѣлѣ.

Еатѣ ачѣеа че не зѣче istoria натѣралѣ, despre ачешѣи пештѣи: шѣзка сѣвѣрѣтоаре (Esoc esocetus, prezentatѣ in алтѣспѣта фѣгѣрѣ), este d'o мѣрѣме de 13-14 цолѣрѣи ми d'o колоаре ченѣшѣе, се deosebеште prin каракѣтерѣле зрѣмѣ- тоаре: аре знѣ капѣ trѣизнѣгѣларѣ, тѣртѣтѣ de сѣсѣ

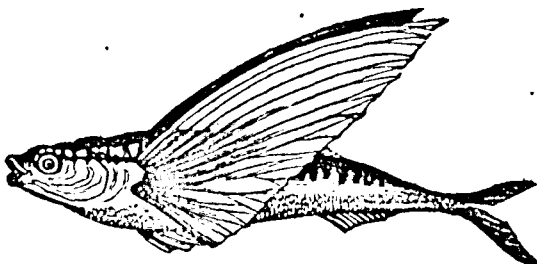
Posibilitatea сворѣлѣи а ачѣстѣи пеште ре- zidѣ in нотѣтоареле sale пекторале.

Дакѣ натѣра арѣ fi datѣ омѣлѣи знѣ асеме- неа organѣ, s'арѣ fi realizatѣ висѣлѣ асторѣлѣи, «кѣлѣторѣа in Икарѣе». Омѣлѣ арѣ fi сѣвѣратѣ ми елѣ. Dar fiindѣ-кѣ натѣра иi а рѣфѣзатѣ ачѣстѣ favoare, de ачѣеа а кѣзѣtatѣ елѣ а'ми прокѣрѣа

apini artificiale. Adek, apei kare zblaz pe znd aerostat, fiind foarte sss in aer mi vbind a se lsa in jos, din de deszblaz pichoare-lor lor, znd fel de zbrerz mare mi rzstopnat. Aceasta se keamz paravit (parachute) kare prin intinderea sa mi marea sa mika grestate, kontribuehte mlatz a zuzra ne omz mi a impedikaz ka sz nz kzzz din inlzimeaz aerzaz pe pzmintz, kz o penezichione foarte mare mi perikuloaz pentrz elz. De mlate opi s'a vzatz la Paris asemenea schez, in kimpzaz az Mars saz la Hippodrom, znde s'a vzatz kzmz znd omz saz kearz o damz se laz in josz k'zuz paravit, in kitz parkz se pare kz kade zinc-va din cherz, pe kindz spektatorii rzminz in cea mai mare anxietate (neodixnz) temindz se la opi-ze minzaz, ka indrznezaz sz nz kazz josz indatz neste kapetelo lorz mi ne kostzaz niezai saze. Cino a asistatz la o asemenea schez, neprezitaz kz a simziz in sine znd simz de spaizmz, dar mi do admirazionea pentrz kspauiaz mi zeniaz omzaz, kare e utiliz prin arte a'mi inszmi toate fakzazile ze natzra ii a pefzatz, kearz azea a szbra sss in aerz, mai sss inkz de kitz nasezile inestrate de natzrz kz apizile celo mai nsterziche.

Dar sz ne intoarzetz la neuzii szbrztori! Awezii neuzii se dinz nzmai in mare.

Kindz marea e linizitaz, nz szbrz, pe kindz marea fiindz intzritatz, akoperitz kz valzri girantize mi snzmoaz, atzuzi se apatz bande imense de awezii neuzii emindz din sinzaz ochezazaz, szbrz la o distanz de dzoe saz trei mi de pichoare mi ne zrmz iarz se kszndz in sinzaz mzei mi se fakz nevzazzi. Zni voiaziori, zikz kz, az vzatz awezii neuzii szbrind kz o nsterpe mi o inlesnipe atitaz de mare, intokmaz ka pzndzrelele mi sintz in stape a skimba in toz minzaz direkzioneaz szbrzaz lorz. De mlate opi se intimpz kz in lokz sz kazz in mare, mzlzime de awezii neuzii kadz pe korzaz mi naviztorii, dznpz ze az skznatz de fzptzaz mzei, sintz mzlzuzmigi zikindz kz azeaz a fostz kazza kare ze a adsz o minkape ama de azndintz mi de delikatz, kzzi awezii neuzii sintz foarte bzni de minkape.

Peuzte szbrztorz.

Asta este mi kazza, kz kite odatz fiindz gonizii de zni monstri minzaziomz din mare, niezii neuzii szbrztori, insz kindz marea e linizitaz, fzgz afarz din mare szbrindz in sssz, ka sz skape de gonizorii lorz. Dar in zadarz! Azzi in aerz se rzseskz azzi inemizi perikuloz, adekz nasezile penitoare kzpora ze plaze mi lorz karnaz awezilorz neuzii. Asta este o pezaz veke ka mi lzmeaz: cine are ceva mi nz poate sz se apere. opi ze nasz va face, tot nz poate sz se skape.

Ицена популяръ.

Лекузиеа V.

Domizorz!

In lekuzиеaz trekzaz amz esnzsz diferingele kare ezistz intze fiingele organize mi celo neorganize. Dar kearz in sfera fiingelorz organize, se afaz dzoz marz sekzizni pe kare natzralistii ze nzmeskz *pernzpi*. Ama dar in azeazsz sferz amz konpizsz pezazaz animalelorz mi azz vezetazelorz: mi neprezitaz fiemi-kare din noi mie, kz este o diferingz mare intz'zuz animalz mi o plantz, kz s. e. kinezle este o fiingz mai szperioarz mi mai konplikatz de kitz

o ceanz, de mi amindzoe sintz fiingz organize.

Kare dar este diferinga intz'o fiingz animalz mi alaz vezetaz?

Diferinga cea mai mare este, kz animalzle az fakzlateaz saz nsterpeaz d'a simzi mi d'a se mizka, pe kindz plantele n'az azeazsz fakzlate. O alz diferingz este, kz plantele se nstereskz nzmai de szkzpi (zempzi) fuzide, adekz de niute fiingz neorganize, pe kindz animalzle se nstereskz de lzkrzpi fuzide mi solide, dar niz odatz de fiingz neorganize, zi din kontra, toz

d'asna de ființe organice, adeck de veĉetale saĉ de arte animale. A treia diferinĉe este kĉ animalele inĉiĉ aerul de viaĉ (oksigenĉ), pe kindĉ plantele iĉ daĉ afarĉ.

Требе сѣ обсервѣмъ чева маї д'апроане ачесте dĉoe diferinĉe, kape ne-va deskide o lĉminĉ mare, артѣндѣ-ne admirabila armonie че domneute in ђniversĉ, kazzatĉ prin poziciĉnea aĉestorĉ trei pernĉrĉ ale. natĉrei.

Simĉirea mi miĉkapea sintĉ dĉoe privileĉe prin kape animalele manifesteazĉ sĉperioritatea lorĉ asĉpra ĉedorĉ lalte fiinĉe ale natĉrei. Trandafirul se nĉtreute din pĉmintĉ mi kapra totĉ din pĉmintĉ; dar trandafirul nĉtrĉndĉ-se, nĉ simte niĉiĉkĉ, sĉkĉrile pĉmintĉlari potĉ fi amare saĉ dĉlĉi kearĉ mi otrĉbite, trandafirul le va sĉĉe. Apoi este mi mĉrĉinitĉ in lokul in kape sĉ ĉintĉitĉ. Pĉneĉi ĉnĉ trandafirĉ in-tr'ĉnĉ lokĉ ĉskatĉ, trandafirul se va ĉska, de mi nĉ departe de aĉestĉ lokĉ se aflĉ ĉnĉ altĉ lokĉ grasĉ mi folositorĉ; kĉĉi trandafirul nĉ poate sĉ mearĉ acolo ka sĉ'ĉi aleaĉ ĉnĉ nĉ-trimĉntĉ maї vĉnĉ mi maї abondinte. Dar ĉitacivĉ, din kontra la kaprĉ; ea nĉ va mĉnkalĉkrĉri kape nĉ'i plakĉ, kĉĉi simte amĉrĉĉizne; apoi vĉzĉndĉ kĉ in lokul ĉnde se aflĉ nĉ e nĉtrimĉntĉ vĉnĉ mi la ĉnĉ altĉ lokĉ e maї vĉnĉ, kapra merĉe acolo mi 'mi aleĉe nĉtrimĉntĉlĉ plĉkĉtĉ. Aĉa dar simĉirea mi miĉkapea sintĉ privileĉirĉi eskĉsive date fiinĉelorĉ animale saĉ insĉflegite. Aĉeste fiinĉe aĉ o animĉ (inimĉ) saĉ ĉnĉ sĉfletĉ kape, priimĉndĉ impresiĉni din lĉmea esteriorĉ, le simte mi rĉ-snĉnde prin diferite miĉkĉrĉi konvenabile la aĉeste simĉiri. Aĉeastĉ animĉ residĉ in krearĉi la animalele sĉperioare; aiĉi este tronul aĉ-stei fiinĉe misterioasĉ, kape domneute asĉpra tĉtĉlorĉ pĉrĉilorĉ ale korĉlariĉ nostrĉ mi kape le dĉ fakĉlataea d'a simĉi plĉĉeri saĉ dĉperi, dĉndĉ-le mi fakĉlataea d'a esepsa diferite miĉkĉrĉi, snre a'ĉi insĉui simĉiri plĉkĉte m'a de-pĉrta de dĉsele simĉiri dĉperoase mi nenĉkĉte. Aĉa dar nĉmaї din gresalĉ ne imacĉntĉmĉ noi oameniĉ, kĉ simĉiri de plĉĉeri saĉ de dĉperi rezidĉ in oare-kape parte a korĉlariĉ nostrĉ. Kĉĉi rezidenda simĉirei este nĉmaї in krearĉi. Iatĉ dĉoe esem-ple vĉlgare: ĉnĉ kiĉne are sete, vede ana mi merĉe acolo ka sĉ bea; ĉnĉ omĉ, din gresalĉ

a aproniatĉ deĉetĉlĉ sĉĉ la lĉminare, iĉ a nĉr-litĉ, simte dĉpere mi indatĉ se gĉrĉeute a'ĉ traĉe inanoi. La ĉelĉ d'intĉiĉ, ĉine a simĉitĉ sete? Stomakul kiĉnelĉi? Nĉ, ĉi nĉmaї perbele stomakulĉi aĉ transmis krearĉlariĉ aĉeastĉ simĉire mi krearĉle simĉindĉ setea a ordonatĉ perbelĉi miĉkĉrei, kape esistĉ in niĉoare, ka sĉ kontrak-te mĉskulĉ ĉe se aflĉ acolo mi printĉ'aĉeastĉ kontrakĉizne, niĉoarele aĉ inĉenĉtĉ sĉ se miĉĉe kĉtre lokul ĉnde e ana. Dar omul kindĉ 'mi a uĉrlitĉ deĉetĉlĉ, ĉine simte dĉpere, oare deĉetĉ-tĉlĉ? Niĉi de kĉmĉ! ĉi krearĉi sĉi simte aĉeastĉ dĉpere, kape a transmis'o perbelorĉ simĉirei ĉe se aflĉ in mĉnĉ, apoi krearĉi simĉindĉ aĉeastĉ simĉire dĉperoasĉ, aĉ ordonatĉ mĉskilorĉ kape se aflĉ in mina omulĉi, ka sĉ se kontrakte mi sĉ se denĉrteze de kazza dĉpere, adeck de lĉ-minare. Vedemĉ dar kĉ opĉ ĉe aktĉ vitalĉ, mĉkarĉ ĉelĉ maї semĉlĉ, kape iĉ face opĉ-ĉe animalĉ, este ĉnĉ rezĉlatĉ d'o kombinacĉizne de maї mĉlate arte, kape se ĉrmeazĉ in sĉnĉlĉ no-strĉ, kearĉ mi fĉrĉ utipea noastrĉ. Dar aĉestĉ dar aĉ simĉirei, nĉ nĉmaї noi oamenii mi animalele sĉperioare, ĉi maї toate animalele niĉ la mĉskĉ o are, de aĉeea se apronie de zaharĉ fiindĉ-kĉ e dĉlĉe mi se denĉrteazĉ de pelinĉ fiindĉ-kĉ e amarĉ; apoi mi vermii kape se tirĉskĉ ne pĉmintĉ, sintĉ inzestracĉi de fakĉlataea sim-ĉirei mi a miĉkĉrei mi aĉeastĉ este karakterul lorĉ distinctivĉ de plante kape n'aĉ niĉi simĉire niĉi miĉkape. Insĉ sintĉ ĉnele fiinĉe organice kĉ-rioase kape, aflĉndĉ-se ne hotarĉlĉ amĉndorĉrĉ aĉestorĉ pernĉrĉ (de animale mi de veĉetale), se impĉrtĉșesĉ de proprietĉgile amĉndorĉrĉ. Astĉ-felĉ avemĉ plante simĉitoare s. e. *Mimosa pudica* kape sĉ traĉe inanoi kindĉ va ĉine-va sĉ nĉie mina ne dĉnsa, asemenea mi *Hedysarum gyrans* mi altele; ne d'altĉ parte sintĉ ĉnele dintre animalele inferioare (s. e. молѣшкѣ), kape in toatĉ viaĉa lorĉ, staĉ ĉintĉiĉ la ĉnĉ lokĉ, nenĉtĉndĉ a se miĉka mi a se denĉrta d'acolo, in-tokmaї ka o plantĉ. Bĉreĉii mi alte aseme-nele fiinĉe, sintĉ pentrĉ natĉralistĉ adeĉrte fiinĉe problematice, desne kape nĉ poate sĉ hotĉraskĉ kĉ o sigĉranĉ, dakĉ aparĉine de per-nĉlĉ animalĉ saĉ de perĉlĉ veĉetalĉ; insĉ aĉestea sintĉ niĉte esĉenĉiĉni mi in ĉeneralĉ vomĉ mangine ka ĉnĉ karakterĉ distinctivĉ inĉre

plante și animale, къ animalele аă дарялă sim-
pirei ш'алă mișkapei, eară plantele нă'лă аă.
Iată diferința d'intiiă!

Diferința a dsoa între animale și plante,
amă zisă къ consistă în felulă nătripei loră.
adeкъ, къ plantele se nătresкъ нămai de săкăрi
flăide, ne kăndă animalele se nătresкъ de ma-
terii flăide și solide. Aceasta este казза къ
нămai animalele аă niște organe (adeкъ: sto-
makă, маце ш. ч. л.) каре'и прегătesкъ în нă-
нăтралă корпăлăи loră, nătrimintele че ле
приimesкъ, în локă къ ла plante, ачесте năтри-
minte ле гăsesкъ гата în нăтăрă. Апои прекăтă
steжарялă săче prin păдăvinele (firle săбăire
але păдăvinei) sale, zeama flăidă nătrilăvă din
sinăлă нămintăлăи, аша се афăлă și în stomakăлă
калăлăи niște fire зшоаре săбăирi ка păдăvinele
prin каре săче zeama flăidă лăntoasă, каре се
афăлă în stomakăлă лăи, дăпă че stomakăлă сăă а
skimbată flăлă și opăзă în ачестă zeamă flăidă
алăшоарă шi лăntoasă (chymul). Аша дар нă-
temă zăче къ animalăлă поартă păдăvinele sale
askănsă în sine (în вăртă), ne kăndă vegetalăлă
ле поартă афарă (не пичоаре). Дар нăтăра in-
tokmindă, ка vegetalăle сă'шi гăseаскъ nătrimin-
тăлă loră flăidă, гата în нămintă, а зрmată зăă
акăтă admirabilă фърă каре лămeа органикъ шi
маi къ seamă пернăлă animală н'арă fi нăтăлă
esista; къчi printă'ачеста, пернăлă vegetală с'а
фăкăтă мiжлочиторă între пернăлă animală шi челă
минералă, сăă къ алте кăвinte: vegetalăle жоа-
къ în нăтăрă ролăлă знеi вăкăтăрiи imense, знде
se гătesкъ nătriminte de toate zăлеле pentрă ani-
male infinite, каре esista ne нămintă. Сă es-
пăикăтă ачесте. Синтă animale карнivoаре каре
мăнiнкă нămai карне (s. e. лелă, лăнăлă шi
челе-лалте fiаре sinăpoase). Синтă алте animale
plantivoре, каре мăнiнкă нămai plante (s. e.
вожă, калăлă шi маi toate animalele noastre
domestice); în fine синтă animale omnivoре, каре
мăнiнкă карне шi plante (s. e. омăлă), дар нă
е пичi зăă animală нămintivoрă, каре мăнiнкă
къ нămintă сăă săкăрiле че се афăлă în нămintă.
Аша дар ачесте săкăрi арă fi пердăте in задарă
pentрă animale, дакъ н'арă esista fiингеле ве-
getale сă ле адăне, сă ле елаворезе, trans-

formindă-ле în materie organice, капабиле d'a
năтри зăă animală plantivoрă, апои ачестă ani-
mală крескăндă шi năтрindă-se prin vegetală,
devine шi елă о materie nătrilăvă pentрă зăă алă
animală карнivoрă, адекъ devine шi елă о materie
nătrilăvă pentрă о fiингă animală маi săперioарă
de кiтă дiнсăлă (s. e. омă). Iată зăă esemпă.
Зăă поронă semănală къ trifoaiе, prodăче fină
каре iлă мăнiнкă зăă воă шi о вакă; ачестă
fină devine лante în корпăлă вачеi, апои карне
шi гăсime în корпăлă амiндорорă; дар prin
лante, карне шi гăсime de воi шi de вачi, сă
nătresкъ oamenii, prin зрmare ролăлă plantei
trifoaie н'а fostă алă нимикă de кiтă а адăна din
poronă din нămintă zemăрiе nătrilăvă каре сă
афăлă inтă'insеле шi каре синтă фърă folosă pen-
трă animale, але skăшă inтă'о formă органикъ,
(trifoaie) каре devine зăă nătrimintă вăнă pen-
трă зăă animală inferioră (воă) năтрindăлă ка
сă devie шi елă зăă nătrimintă esчелentă pentрă
animalăлă челă маi săперioрă (омă) каре este
skонăлă tsăloră fiингелорă tepestre. Аичi амă
зрmată процесăлă прогресiфă алă fiингелорă ma-
teriale ш'амă вăзлă къ, d'зăă flăidă inorga-
никă (zeamă) а deveniă о fiингă органикъ (planta
trifoaia) шi ачеста săindă-se а deveniă о
partе integrалă а знеi fiингă inssăleante (вожă) *)
апои săindă-se толă мереă, а ажănsă ла ла пăнк-
тăлă кăлminăгăзнеi fiингелорă tepestre, адекъ а
inтăлă în композицинеа корпăлăи знеi fiингă
интелектуале шi рационăбиле (омă), лăindă акăтă
partе ла toate лăкăрiе sale admirabile, prin
каре skimбă fагă нămintăлăи! Че мiраколă!
Zeama despăeșită de маi nainte, с'а фăкăтă
акăтă domnitорăлă лămei!

Дар нătemă зрma шi калєа inверсă а аче-
стăи процесă шi воăшă vedea къ шi аичi plantele
жокă зăă ролă mare.

Дăпă че materia каре konstită корпăлă омăлăи
сăă алă вожăи, а фăкăтă servicilă сăă pentрă man-
цинеа вiедеi ачестăи корпă, с'а зăатă шi а deve-
nită inkapabilă а маi лăа partе ла ачестă лăкăpare
vibifiantă, de ачєа este skoasă афарă în forma de
eskpemente (балiгă); ачєастă materie арă fi пер-
дăтă pentрă пернăлă animală, къчi пичi зăă ani-
mală нă се nătrehte de eskpementеле sale.

*) Notă. În urbindă ачєstăia, зăă ekonomistă modepнă, (Mathieu de Dombasle) а zisă къ drentă кăvintă, фă "о bită este
зăă карă de fină къ пичоаре, каре мереде sinăспă ла tipă supе binzape „

Dar iată ce a făcut nătră admirabilă în economia sa. Aceste eskremente năse ne ză kîmă, voră îngrăna kîmă și semîncăle oare kăporă plante nătritive kare se voră îmălă, kă o săt de păru! Așa dar, din eskrementele desprezite, dăpă ce aș trekă prin korpă și zneî plante (gră, oră), omă nă le mă mepriză pentră nătrimîntă să, či le mănă kă plăcere. Eată dar din năoă împortanăa pegră și veșetă, în ekonomia nătră! Iată esplikășnea frăsei ce amă zisă, kă plantele sîntă băkășria imensă znde, în toate zălele, să pegrăteskă nătrimînte pentră pegră și animală, din materiăle zlate din pegră și minerală.

Diferinăa a treia, între plante și animale konsistă, amă zisă kă plantele skotă din sîncă loră aeră și vieșei, ne kîndă animalăle lă îngrită. Aceasta se esplikă în modă și zpmătoră:

Afară de nătrimentele flăide și solide, de kare animalăle aș trebăzîntă pentră stomachele loră, mă aș trebăzîntă și de ză nătrimîntă aeră pentră plămîni; kăči nă e ničî ză animală kare nă pășnă aeră; adekă oră kă elă pășnă aeră golă (prekă și fakă animalăle terestre), să kă lă pășnă solvătă în apă, (prekă și fakă animalăle akălice: peshă ș. č. l.) Aeră și înviează sîncăle animalăloră; fără dînsă, ničî o lăkrare vitală nă se face în korpă și însăleșită; de așea aeră este de čea d'întă și nečesitate pentră viaă și încăloră animală. Ză omă s. e. poate să pămie 70 de zăle și mă bine fără mînkare, și nămă kă băștră apeî, poate să pămie pîncă la 17 zăle fără mînkare și băștră, dar fără aeră nă poate să pămie ničî 15 minăte. Astănađi găra și nășă și ză omă, kă să vă între aeră și neste pășine minăte e mortă. Dar nă totă aeră are în sine așeasă kăpacitate pegrăoasă a ne da viaă, či nămă o parte ($\frac{1}{3}$ parte) dîntă și nămită oksigenă (oxigène) se băkă de așeasă kăacitate admirabilă. Așa dar animalăle îngrită totă mereș oksigenă (aeră și vieșei) din aeră atmosferă, prin pășșlărea loră neîncetă, apoi kă kă îngrite mă ză oksigenă, kă ală aeră se străkă mă ză, prekă și kîndă mă ză oamenă aș pășă ză timă și kîmă întră o săt, aeră (prin abșorșirea oksigenă), s'a străkată

și de așea vedem kă, kîndă čine-va întră întră o săt de bală supre esemă, în kare aș fostă adănađi mă ză oamenă kă-va ope, simte o neasășmpărare kare pogrăve din aeră și străkată, din kare s'a konsmată o parte mare a oksigenă și prin pășșlășnea oamenăloră ce s'a așă akolo. Dar nă nămă oamenă, či kare și lămășrie din bală simte așeș străkă și aeră, de așea obșervă, kă lămășrie kătre mieză și pogră, ardă kă o lămăș mă debă și gălăoară în lokă kă lă încă și ardă kă o lămăș și alăoară; kăčî prekă oksigenă e de trebăzîntă pentră pegră și animalăloră, așa este de trebăzîntă și pentră arderea lămășrie.

O să ne întrebe čine-va: kăčî dar aeră atmosferă a pășă pîncă akă și pegră și în mă de ană neîncetă și lă străkată neșterabilă și încă animală, prin nekăntă și pegră și aeră?

Rezolușnea așeșă pogră, o gășimă în pegră și veșetă; plantele ne esplikă kăčî e pășina kă aeră atmosferă pășine mă de ană totă în stărea d'a fi ză pentră pegră și, de și în toate zălele se konsă (kășește) dîntă și sate de mă de kă de oksigenă; kăčî și plante pășnă. Plășniă plantăloră sîntă foăle loră, astea sîntă orgănele loră pegră și; însă la pegră și plantăloră, se ară și ză fenomenă kătră, kăčî ele esnă (skotă afară) oksigenă din sîncă loră, tră și în aeră și însnă (îngrită) așă kăbonă, kare se așă în aeră. Așa dar fakă ne d'o parte pegră și animală străkă aeră prin însnă oksigenă și esnă așă kăbonă, ne de ală parte pegră și veșetă, lă și încă și încă prin însnă așă kăbonă și prin esnă oksigenă. Pră și așeșă admirabilă întă și nătră, aeră și pășine totă d'ășna în eksă și pegră și și ză și vă și pentră viaă animală (așă kăbonă) este pegră și vitală pentră veșetă; kăčî o și de plante tră čea mă mare parte a nătrimîntă loră din aeră, eară nă din pășmă. Eată admirabilă armonie ce a stabă și nătră, pentră manășneră și încăloră și animalăloră ne pășmă!